

**Kokemuksia ja tuloksia Vertti 2 -hankkeesta
2005 – 2009**

**Omaiset mielenterveystyön tukena,
Uudenmaan yhdistys ry**

Tuula Seppänen ja Liisa Hietala

SISÄLLYSLUETTELO

1. HANKKEEN TAUSTAA	4
1.1. Ihmeelliset vuodet - ohjelman teoreettista taustaa	4
1.1.1. Käytöshäiriö ja lapsen psyykinen oireilu	4
1.1.2. Käytöshäiriön taustalla olevia tekijöitä	5
1.2. Ihmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmä	6
2. HANKKEEN KESKEISET TAVOITTEET JA TOIMINTA	6
2.1. Hankkeen tavoitteet	6
2.2. Hankkeen toiminta	6
2.3. Materiaalit	7
3. ARVIOINTI	9
3.1.1. Arviointimenetelmät	9
4. TULOKSIA	10
4.1. Ihmeelliset vuodet menetelmän vaikuttavuus perheiden kokemana	10
4.1.1. Perheen tilanne ennen ryhmään tuloa	10
4.2. Mitä apua ja tukea vanhemmat saivat ryhmästä	10
4.2.1. Positiivisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen	10
4.2.2. Vanhempien kokemukset ryhmästä yleisesti	11
4.2.3. Vanhempien kokemukset ohjelman eri opetusmuodoista	11
4.2.4. Vanhempien arvio ohjelman kasvatustieteen menetelmien hyödyistä	12
4.2.5. Ryhmänohjaajien arvio ryhmän hyödyistä vanhemmille	14
5. MUUTOKSET LAPSEN JA VANHEMPIEN TILANTEESSA	14
5.1. Muutokset lapsessa	14
5.2. BDI – testin mukaiset muutokset vanhempien voinnissa	15
5.2.1. Vanhempien coping-keinot	16
5.2.2. Vanhemmuustaitojen ylläpitäminen	16
5.3. Johtopäätöksiä vanhempien kokemuksista Ihmeelliset vuodet menetelmästä	16
6. IHMEELLISET VUODET MENETELMÄN LEVIÄMINEN JA TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET	17
6.1. Arviointikysymys 3: Miten Ihmeelliset vuodet menetelmän juurtuminen onnistui?	17
6.2. Arviointikysymys 4: Mitkä olivat työntekijöiden kokemat hyödyt ja haasteet menetelmästä?	18
6.2.1. Nettikysely ryhmänohjaajille	18
6.2.2. Ryhmänohjaajien arvio koulutuksesta yleisesti	18
6.2.3. Opetusmetodien käyttö ryhmässä	19
6.2.4. Työnantajien suhtautuminen ryhmiin	19
7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	20
8. VANHEMPIEN VERTAISTUKIRYHMÄT JA PERHEKURSSIT	22
8.1 Vanhempien vertaistukiryhmät	22
8.1.1. Vanhempien vertaisryhmätoiminnan arviointi	22
8.1.2. Johtopäätöksiä vanhempien vertaisryhmätoiminnasta	23
8.2 . Perhekurssit	23
8.2.1. Perhekurssien arviointi	24
8.2.2. Johtopäätöksiä perhekurssista	24
9. LÄHTEET	25

1. HANKKEEN TAUSTAA

Tässä raportissa kuvataan Vertti 2 – hankkeen toimintaa ja tuloksia. Vertti 2 - projekti toimi Omaiset mielen-terveystyön tukena, Uudenmaan yhdistyksessä osana suurempaa kokonaisuutta, Edvertti - perhetu- kikeskusta. Edverttiin kuuluva Vertti 2 – hanke oli suunnattu perheille, jossa alaikäinen lapsi tai nuori oireili psyykkisesti.

Vertti 2 -hankkeeseen palkattiin aluksi hankevastaava, joka teki projektin alkuvaiheessa kartoitusta psyykkisesti oireileville lapsille ja heidän perheilleen suunnatuista hoitomuodoista. Lasten käytöshäiriö nousi useaan otteeseen esille ja se, ettei siihen Suomessa ollut tehokasta hoitomuotoa. Siten palvelui- den kehittäminen käytöshäiriöisten lasten perheille asetettiin hankkeen yhdeksi päämääräksi. Hank- keen pääasialliseksi toimintamuodoksi valikoitui ryhmäpohjainen vanhemmuustaito-ohjelma Ihmeelliset vuodet (Incredible Years), joka on suunnattu 2 - 10 -vuotiaiden käytöshäiriöisten lasten vanhemmille. Ohjelman on kehittänyt yhdysvaltalainen psykologian professori C. Webster - Stratton. HUS: n lasten- psykiatri Eeva Aronen oli tiettävästi ensimmäinen Walesissa, Bangorin yliopistossa vanhemmuusryhmän ohjaajakoulutuksen saanut suomalainen alan ammattilainen. Muun muassa hänen innoittamana Ih- meelliset vuodet vanhemmuusryhmätoiminta päätettiin tuoda Suomeen projektin puitteissa. Projektin toisena toimintamuotona olivat vanhempien vertaisryhmät sekä perhekursset perheille, joissa alaikäinen lapsi tai nuori oireilee psyykkisesti. Tässä raportissa keskitytään aluksi Ihmeelliset vuodet ryhmätoiminnan kuvaamiseen ja lopuksi kuvataan vertaisryhmätoimintaa sekä perhekursseja.

Hankkevastaava suunnitteli yhdessä Edvertti -hankkeen projektipäällikön kanssa hankkeen keskeisen toiminnan ja seurannan sekä arvioinnin. Hankkeeseen palkattiin tämän jälkeen projektityöntekijä. Han- kevastaava ja projektityöntekijä kävivät hankkeen alkuvaiheessa Walesissa, Bangorin yliopistossa, suo- rittamassa Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmän ohjaajakoulutuksen. Hankkeeseen koottiin tuki- ryhmä, jossa oli jäseniä lasten arviointipoliklinikalta, HUS:n lastenpsykiatriasta sekä Helsingin perheneu- volasta. Tukiryhmä sitoutui omalta osaltaan levittämään menetelmää eteenpäin.

1.1. Ihmeelliset vuodet - ohjelman teoreettista taustaa

Ihmeelliset vuodet - ohjelma on ryhmäpohjainen behavioristinen vanhemmuuden ohjausmenetelmä (Behavioural Parent Training). Malli perustuu oppimisteoriaan (Patersson, G.R. 1982) ja se sisältää ele- menttejä monista eri teoreettisista käyttäytymistieteellisistä lähestymistavoista. Behavioristiset van- hemmuuden ohjausmallit (BPT-ohjelmat) perustuvat Triadi-malliin, jossa lapseen kohdistuva interventio tapahtuu vanhemman kautta. Ryhmän tavoitteena on vähentää 2 – 10 vuotiaiden lasten käytöshäiriöitä voimaannuttamalla vanhempia ja ohjaamalla heitä tukemaan lapsensa kasvua tutkitusti toimivilla mene- telmillä. Ryhmäohjaajat toimivat yhteistyössä vanhempien kanssa ja pyrkivät käynnistämään tarvitta- van muutoksen kasvatusmenetelmässä sekä tarjoavat vanhemmille vaihtoehtoisia, uusia toimintatapoja (Eddy, J. Mark. 2006).

1.1.1. Käytöshäiriö ja lapsen psyykinen oireilu

Tottelemattomuus, uhmakkuus, aggressiivisuus, tappelut, varastelu ja valehtelu ovat tyypillisiä käytös- häiriön oireita lapsella. Lisäksi käytöshäiriöön usein liittyy oppimis- ja tarkkaavuushäiriötä sekä ylivilk- kautta tai neurologisia oireita. Mitä varhaisemmalla iällä oireet alkavat, sitä vaikeampiasteisia ne ovat. Käytöshäiriöt ovat yleisempiä pojilla ja niitä esiintyy noin 3 - 11 % kaikista lapsista. Käytöshäiriöt ovat yksi yleisimpiä lasten psykiatriseen hoitoon lähettämisen syitä.

Käytöshäiriö usein haittaa suuresti lapsen ja perheen elämää. Lapsi ja vanhemmat saavat paljon negatiivista palautetta. Hoitamattomana käytöshäiriöiselle lapselle tulee sopeutumisongelmia viimeistään hä- nen aloittaessaan koulunkäynnin ja käytöshäiriöisen lapsen kouluvalmiudet ovat usein ikätasoa alhai-

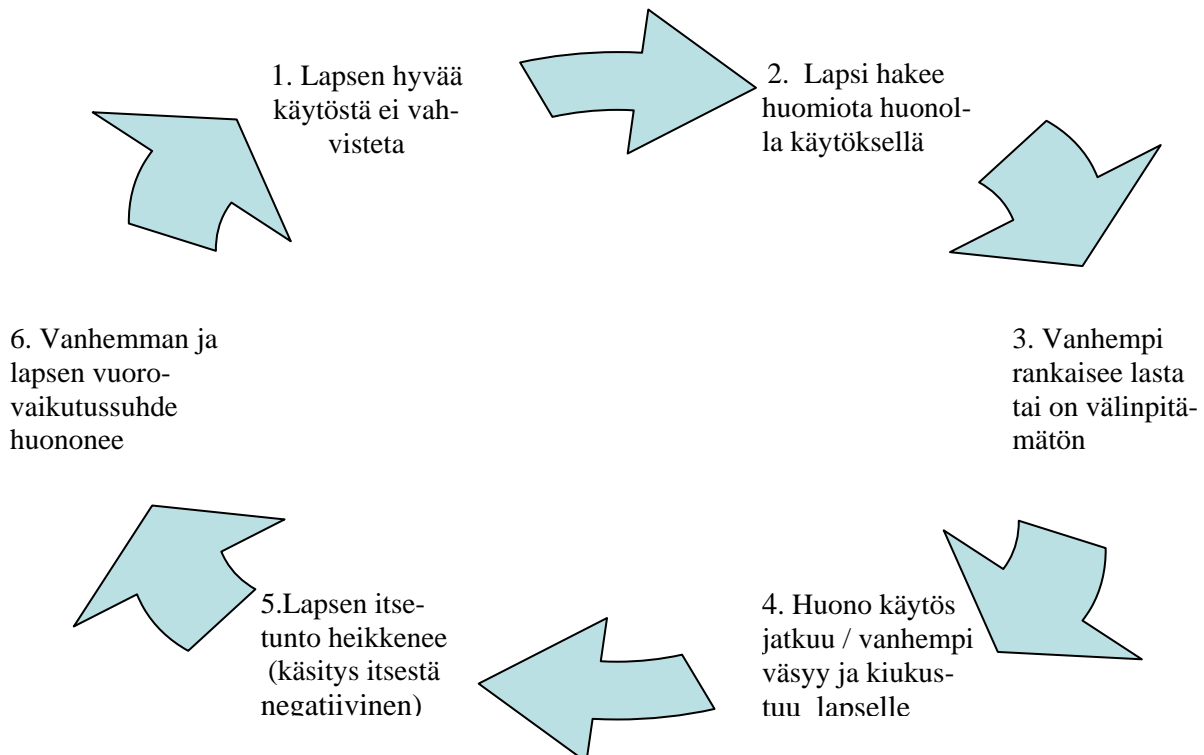
semmat. Mikäli lasta ei huomioida oikealla tavalla, on hän syrjäytymisvaarassa. Hoitamattomana käytöshäiriö voi jatkua aikuisikään asti. Tutkimusten mukaan 40 – 70 % käytöshäiriöisistä lapsista esiintyy nuoruusiällä mielenterveysongelmia, päihteiden käyttöä, rikollisuutta sekä itsetuhoista käytöstä. Noin 50 % heistä oireet jatkuvat aikuisikään asti (Eddy, J. Mark. 2006).

1.1.2. Käytöshäiriön taustalla olevia tekijöitä

Lasten käytöshäiriöiden syitä ei tarkkaan tiedetä. On arveltu, että kasvu ympäristöllä, vanhempien kasvatustyyllillä ja geneettisillä tekijöillä on vaikutusta, sekä temperamenttiin liittyvillä tekijöillä (Keltikangas-Järvinen, L. 2006). Tutkimuksissa on osoitettu, että hyvin autoritäärinen ja toisaalta rajaton (laissez faire) kasvatustyyli edesauttavat käytöshäiriöiden syntyä. Kovassa kasvatustyyliässä rankaistetaan lasta, mutta jätetään usein palkitsematta silloin, kun hän toimii toivotulla tavalla. Lapsi saa siten eniten huomiota ei-toivotulla käytöksellä, ei kuitenkaan välttämättä johdonmukaisesti. Rankaisupainotteisessa kasvatustyyliässä vanhempi mallintaa aggressiivista käytöstä toiminnallaan ja lapsi oppii ei-toivottua käytöstä vanhemmaltaan mallintamalla. Vapaassa kasvatustyyliässä lapsella puolestaan ei ole rajoja. Lapsi ei tiedä, mitä häneltä odotetaan ja mikä käytös on toivottua tai ei-toivottua. Johdonmukaisuus kasvatuksessa puuttuu ja lapsi hakee rajoja ja alkaa tästä syystä oireilla. (Webster-Stratton, C. 2006).

Palkitsevien ja positiivisten kasvatustyylien puute käytöshäiriöisen lapsen vanhemmilla johtaa usein siihen, että vanhemmat ja lapsi ajautuvat kehämäiseen kierteeseen. Lapsen ei-toivottu käytös jatkuu ja tilanne pahenee. Jos lapsen toivottua käytöstä ja onnistumisia ei ole vahvistettu tarpeeksi, lapselle alkaa piirtyä negatiivinen kuva itsestään (Bandura, A. 1997).

Kuva 1. Negatiivinen kehä käytöshäiriöisen lapsen perheessä

Vanhemmat yrittävät selviytyä hankalista tilanteista käytöshäiriöisen lapsensa kanssa ja he ehkä tahtomattaan vahvistavat ei-toivottua käytöstä. Ja kun vanhemmat ja muu ympäristö antavat paljon negatiivista palautetta ja huomiota lapselle, vanhemmat väsyvät ja toiminnan ohjaus jää puuttumaan. Pitkään jatkuva vaikea kotitilanne vie käytöshäiriöisen lapsen vanhempien voimia ja tilanne alkaa näyttää toivot-

tomalta. Seurauksena on vanhemman masennus, toivottomuus, tunne hallinnan menettämisestä ja stressi. Stressin kokemista pahentavat muut kasaantuneet stressitekijät. Vanhempi (tai vanhemmat) kokevat olevansa yksin tilanteessa. Elämänpiiri kapeutuu ja avun hakeminen voi olla työlästä. Vanhempien tukiverkostot voivat olla vähissä ja voimavarat sekä keinot asian työstämiseen puuttuvat.

Tutkimuksissa on todettu, että perheissä, joissa lapsella on suurempi riski tulla käytöshäiriöiseksi, on vanhemmilla usein myös muita kuormittavia tekijöitä elämässään. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa alhainen tulo- ja koulutustaso, syrjäytyneisyys, stressi, äidin masennus, päihteiden ongelmakäyttö ja aviolliset ongelmat (Webster-Stratton, C. 2006).

1.2. Ihmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmä

Amerikkalainen psykologian professori Carolyn Webster-Stratton on kehittänyt vanhempien ohjausohjelman, jonka avulla voidaan saavuttaa huomattavaa edistystä lapsen ja koko perheen tilanteessa.

Ohjelman tavoitteena on auttaa vanhempia mm:

- suuntaamaan lapsen positiivista huomiota ja empatiaa
- tunnistamaan ja tiedostamaan lapsensa sekä omaa käytöstään
- palkitsemaan lasta hyvästä käytöksestä ja jättämään huomiotta huonoa käytöstä
- mallintamaan hyvää käytöstä ja toimimaan esimerkkinä lapselle
- asettamaan tehokkaita rajoja ja antamaan tehokkaita käskyjä
- käyttämään tehokkaita seuraamuksia

C. Webster -Stratton on tutkinut ohjelman tehokkuutta useita vuosia ja ohjelma on laajentunut Yhdysvalloissa myös koululle ja päiväkotiin opettajien tueksi. Lisäksi se sisältää suoraan lapsille suunnatun Dinosaur - koulun. Euroopassa ohjelma on levinnyt etenkin Walesiin ja Norjaan. Tulokset ovat lupaavia. (Hutchings, J.2008 ., Morch,W., etc., 2004).

2. HANKKEEN KESKEISET TAVOITTEET JA TOIMINTA

2.1. Hankkeen tavoitteet

Vertti 2- hankkeen tavoitteena oli parantaa käytöshäiriöisten lasten ennustetta ja auttaa lasten vanhempia tuomalla ja juurruttamalla Suomeen strukturoitu vanhemmuusryhmämenetelmä. Päämääränä oli tarjota vanhemmille käytännöllisiä, kasvatuksellisia keinoja käytöshäiriöisen lapsen kanssa toimimiseen arjessa. Toisena tavoitteena oli Ihmeelliset vuodet - menetelmän levittäminen ja juurruttaminen peruspalveluihin ja muille alan toimijoille.

2.2. Hankkeen toiminta

Vertti 2 -hankkeen pääasiallisena toimintana olivat vanhemmille tarjotut vertaistukiryhmät ja strukturoidut Ihmeelliset vuodet – vanhemmuustaitoryhmät, joka on suunnattu 2 – 10 vuotiaiden käytöshäiriöisten lasten vanhemmille. Toinen keskeinen toimintamuoto oli koulutuksen ja konsultaation järjestäminen alan ammattilaisille. Hankkeesta tiedotettiin sen aikana järjestetyissä seminaareissa, yhteistyöta- paamisissa ja erilaisissa tilaisuuksissa sekä nettisivuilla. Hankkeessa järjestettiin kaksi isoa seminaaria tiedon levittämiseksi.

Vertti 2 - projektin aikana Ihmeelliset vuodet – toiminnassa järjestettiin yhteensä kahdeksan vanhemmuustaitoryhmää. Näistä viisi toteutettiin yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa, siten että toinen ryhmänohjaaja oli perheneuvolasta tai lastenpsykiatriasta. Vanhemmuusryhmään otettiin enintään 10 - 12 vanhempaa ja ryhmä kokoontui kerran viikossa 12 kertaa. Vanhemmat haastateltiin ennen ryhmän alkua ja perheen sopivuus ryhmään selvitettiin. Ohjaajina ryhmissä oli kussakin kaksi ryhmänohjaajakoulutuksen saanutta ohjaajaa. Ryhmä eteni strukturoidun, manualisoidun ohjelman mukaisesti. Vanhem-

mat opettelivat ryhmässä uusia behavioristisia kasvatukseenkeinoja, joita he sovelsivat kotiloissa käytöshäiriöisen lapsensa kanssa.

Yhteensä ryhmiin osallistui 58 vanhempaa, joista 41 oli naisia ja 17 miehiä. Käytöshäiriöisiä lapsia näillä vanhemmilla oli yhteensä 44. Enemmistö lapsista oli poikia 37 ja tyttöjä oli yhteensä 7. Lasten ikä vaihteli 4 - 11v. välillä. Eniten oli perheitä, joissa yksi lapsi oireili, mutta joukossa oli muutamia perheitä, joissa kahdella lapsella oli käytöshäiriö.

Taulukko 1. Ryhmiin osallistuneet vanhemmat

Vanhemmat	naiset	miehet	yhteensä
	41	17	58

Lapset

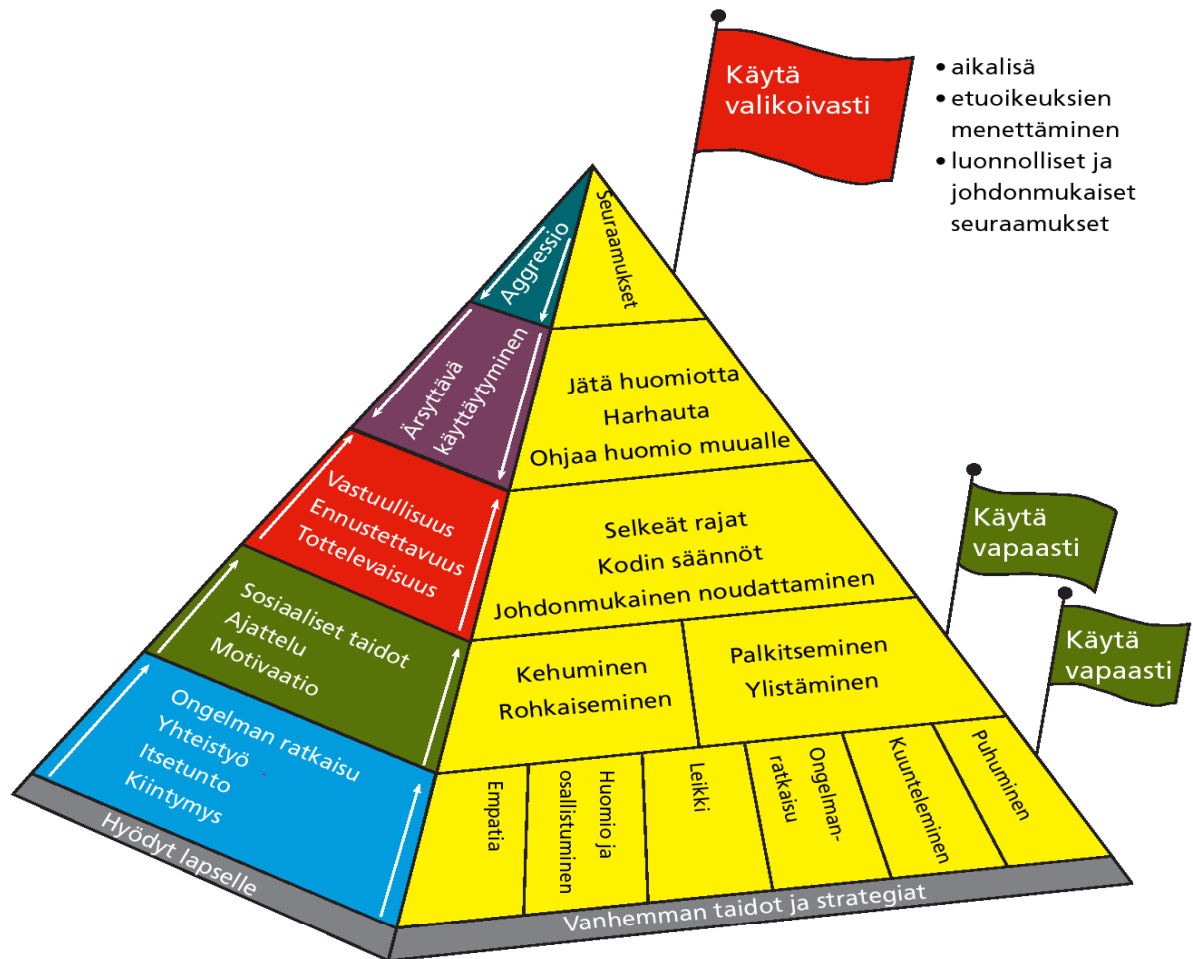
Ikä	4v.	5v.	6v.	7v.	8v.	9v.	10v.	11v.	Yhteensä
poikia	3	6	7	5	4	5	6	1	37
tyttöjä		1	1	1	2	2			7

Ihmeelliset vuodet työmallin levittämiseksi hankkeessa järjestettiin IV -vanhemmuustaitoryhmän ohjaajakoulutusta ja konsultointia. Kolmipäiväisiä koulutuksia järjestettiin yhteensä neljä, ja niissä oli yhteensä 98 osallistujaa. Tämän lisäksi ryhmänohjaajille järjestettiin kolme konsultaatiopäivää, joissa oli osallistujia yhteensä n. 80 henkeä. Kouluttajana ja konsultaatioiden vetäjänä toimi psykologian professori Judy Hutchingsin, Bangorin yliopistosta, Walesista.

2.3. Materiaalit

Hankkeen yksi tärkeimmistä työkaluista on kirja Incredible Years – parenting guide ja se käännettiin ja painatettiin suomeksi projektin alkuvaiheessa. Kirjasta otettiin kaksi painosta; 500, 300 ja 500 kappaleen painokset profamin kautta. Kirja jaettiin vanhemmille ryhmissä ilmaiseksi, muutoin sitä on myyty edulliseen hintaan, niin että painokulut on saatu katettua. Ohjelmamanuaali sekä ohjelman dvd:t tilattiin Seattllestä (2 kpl). Vanhemmuuspyramidijulisteita painettiin 300 kpl painoerä. Seuraavalla sivulla kuva pyramidijulisteesta, joka on ryhmän keskeinen työväline.

Kuva 2. Pyramidijuliste

Vanhemmuuspyramidi

3. ARVIOINTI

Hankkeen Ihmeelliset vuodet - intervention vaikuttavuutta arvioitiin kahdesta eri näkökulmasta. Ensiksi arvioitiin Ihmeelliset vuodet -intervention vaikuttavuutta vanhempien kokemana. Menetelmän vaikuttavuutta tutkittiin mittaamalla ja tarkastelemalla intervention vaikutuksia perheen ja lapsen tilanteessa ennen ja jälkeen ryhmän. Toiseksi arvioitiin strukturoidun, amerikkalaisen Ihmeelliset vuodet -menetelmän juurruttamisen onnistumista käytännön työmenetelmäksi ja tutkittiin työntekijöiden kokemuksia menetelmästä.

Arviointikriteeri A: Ihmeelliset vuodet menetelmän vaikuttavuus perheiden kokemana

Arviointikysymys 1: Mitä tukea ja apua vanhemmat saivat vanhemmuuteen Ihmeelliset vuodet ryhmästä?

Arviointikysymys 2: Mitä muutoksia lapsen ja vanhempien tilanteessa tapahtui ryhmän aikana?

Arviointikriteeri B: Ihmeelliset vuodet menetelmän leviäminen ja työntekijöiden kokemukset

Arviointikysymys 3: Miten Ihmeelliset vuodet menetelmän juurtuminen onnistui?

Arviointikysymys 4: Mitkä olivat työntekijöiden kokemat hyödyt ja haasteet menetelmästä?

3.1.1. Arviointimenetelmät

Ihmeelliset vuodet metodin arvioinnissa käytettiin sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Intervention vaikuttavuutta perheen näkökulmasta arvioitiin tilastollisilla mittareilla. Lapsen tilanteen arvioinnissa käytettiin SDQ – testiä (liite), joka on Suomessakin validoitu (Koskelainen., M. 2008. Turun yliopisto) Lapsen vahvuuksien ja vaikeuksien arviointitesti vanhemmille. Vanhempien omia voimavaroja sekä jaksamista arvioitiin Beckin BDI – testillä (Raitasalo R, 1995). Vanhemmat täyttävät testilomakkeet ennen ja jälkeen ryhmän. Lisäksi vanhemmat täyttävät loppuarviointilomakkeen ryhmästä kokonaisuudessaan sen loputtua.

Edellisten lisäksi viidelle vanhemmalle tehtiin seurantahaastattelu siten, että ryhmästä oli kulunut vuosi tai kaksi vuotta. Teemahaastattelujen avulla haluttiin selvittää ryhmässä opittujen taitojen pysyvyyttä pidemmällä aikavälillä sekä intervention vaikutuksia. Kaikki nämä haastateltavat olivat naisia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tiedot käsiteltiin anonyymisti.

Haastattelun teemat olivat:

Mikä oli perheen ja lapsen tilanne ennen ryhmään tuloa?

Miltä tuntui olla ryhmässä?

Miten positiivisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen lapsen kanssa onnistui?

Mikä oli sinulle hyödyllisintä ryhmässä?

Miten olet onnistunut ylläpitämään ryhmässä opittuja menetelmiä?

Miten asiat ovat nyt?

Mitä muuta haluaisit sanoa ryhmästä?

Ihmeelliset vuodet – menetelmän leviämistä käytännön työmalliksi arvioitiin kartoittamalla kuinka laajasti ohjelma oli otettu käyttöön sekä kartoittamalla nettikyselyllä hankkeen aikana koulutettujen ryhmänvetäjien kokemuksia ryhmänohjauskoulutuksesta ja konsultaatiopäivistä, sekä ryhmien ohjaamisesta käytännössä ja yleensäkin menetelmän toimivuudesta käytännössä. Tietoa kerättiin myös koulutuspäivien jälkeen palautelomakkeilla sekä haastatteleamalla ja refleктоimalla ryhmänohjaajien tapaamisissa kerättyä tietoa ja kommentointia.

4. TULOKSIA

4.1. Ihmeelliset vuodet menetelmän vaikuttavuus perheiden kokemana

4.1.1. Perheen tilanne ennen ryhmään tuloa

Vanhempien teemahaastattelussa vanhemmat kuvasivat tilannettaan käytöshäiriöisen lapsen kanssa kotona muun muassa kaoottiseksi ja hallitsemattomaksi ennen ryhmää. Johdonmukaisuus ja ennustettavuus lapsen kasvatuksessa oli usealla vanhemmalla kateissa, eikä voimavaroja tai keinoja tilanteen hallitsemiseksi ollut. Asiat vain tapahtuivat ja useat vanhemmat kuvasivat, kuinka lapsi hallitsi tilannetta vanhemman sijaan. Esimerkiksi:

”...Enhän mä tietenkään edes ollut kuullut sanaa johdonmukaisuus, kuri, eikä mitään näitä. Et mä en oo sitä (lasta) silloin kasvattanut lainkaan, et melkein: ”ota keksipaketti käteen ja oo hiljaa”. Et silloin se on alkanut. Ja sitte se on saanut sellaisen yliotteen, et se on ollu pomo ja jossain vaiheessa mä oon melkein pelännyt sitä. Et mä en uskaltanut laittaa kahvinkeitintä päälle kun se halus aina painaa sitä nappia ja jos se huomaa et mä oon laittanut sen päälle, niin se suuttui. Et mä aina pyysin; ”Tuutsä laittaa kahvinkeitin päälle”, ettei tullu sitä huutoa sitte ”...

(H2 / 2v)

Osalla ryhmien vanhemmilla oli hyvin vähän tietoa ja käsitystä lasten kasvattamisesta. Etenkin hyvin nuorena äidiksi tulleilla ja yksinhuoltajilla. Seuraavassa kommentti tästä:

”no siellä tuli aika paljon uutta. Että mulla ei niinku kasvattamisesta ja äitiydestä ollu mitään tietoa. Että mun kavereilla monilla ei ole vielääkään lapsia. Ja sitte mun äidin kanssa ei pysty mitään puhumaan mistään kasvattamiseen liittyvästä. Et ei ollu mitään niinku varmaan ennen vanhaa oli naapureita ja tätejä, jotka tuli neuvomaan. niin ei ollu mitään. Et oli ihan tyhjän päällä. Et sitte kun ei ollut edes sitä puolisoa, joka olis voinut antaa kommentteja, että toi on ihan ok, ja toi ei...” (H1/2v).

Parisuhdeongelmat ja muut ongelmat perheessä saattavat edesauttaa käytöshäiriön alkamista lapsella. Vanhemmilla ei välttämättä ole voimavaroja kiinnittää lapseen huomiota omien ongelmien takia. Eräs äiti arveli lapsensa käytöshäiriön alkaneen perheen traumaattisista olosuhteista:

..”se tilanne meidän avioliitossa oli ollut hankala jo useamman vuoden. Että se oirehti sitä. Siinä oli aggressiivisuutta ja maltin menetystä mun miehen puolelta ja sitte sellainen että, jos lapsi oli niinku nähnyt, että mun mies kävi muhun käsiksi. Että tässä oli niinku tällaisia aika traumaattisia kuvioita alla. Että varmaan se diagnoosi saattoi olla ihan oikea, että se oli masennus, mutta hän oirehti niinku käytyöshäiriönä. Että hänhän on ollut sitten, tai hänet siirrettiin erityisluokalle, josta hän on nyt siirtymässä pois. Että se oli aikamoinen myllerrys siinä meidän perheessä.”(H4 / 1v)

Kaiken kaikkiaan vanhemmat kuvasivat perheidensä tilannetta ennen ryhmään tuloa hankaliksi ja kokiivat voimavarojensa olevan lopussa. Osalla perheistä oli hoitokontakti esimerkiksi perheneuvolaan tai lastenpsykiatriaan ja esimerkiksi lasten arviointipoliklinikalle.

4.2. Mitä apua ja tukea vanhemmat saivat ryhmästä

4.2.1. Positiivisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen

Ryhmän alkuvaiheessa vanhempia opetetaan kehuaan lasta ja kiinnittämään huomiota siihen, mitä lapsi tekee oikein. Samalla vanhempia kehoitetaan jättämään huomiotta lapsen huono tai ei-toivottu käytös, jotta se sammuisi. Jos vanhemmat ja lapsen kasvuympäristö kiinnittävät enimmäkseen huomiota lapsen komentamiseen ja siihen mitä lapsi ei saa tehdä, lapselle piirtyy negatiivinen kuva itsestään ja

tämä alentaa lapsen itsetuntoa. Lapsi alkaa uskoa olevansa ”paha” ja ”huono”, koska tekee jatkuvasti asioita väärin. Seuraavassa kommentteja siitä, miten vanhemmat kokivat lapsen kehumisen ja positiivisen huomion kiinnittäminen lapseen:

... ”et en mä kehunut sitä periaatteessa niinku ollenkaan aikaisemmin. Et tossa ryhmässä just oppi sen, että pitää kehua pienistäkin asioista, mitä ei ole tajunut aikaisemmin” (H1/2v)

Kehumalla lastaan vanhemmat mallinsivat tätä käyttäytymistä, lapsikin oppii toimimaan samalla tavalla.

... Mä muistan, et pojathan rupes kanssa kehumaan toisiaan ja mua ihan hirveesti. Et sitä kautta se jäikin se kehuminen, koska ne koko ajan muistutti mua siitä. Et ne saatto sanoa toisilleenkin, niinku 2- vuotias, että sä teit tosi hyvän piirustuksen, et sä oot tosi hyvä piirtämään. Ja sitte: ”äiti, sä oot tosi reipas, sä teet tosi hyvää ruokaa”. Et se oli hauskaa, kun ne (lapset) kehuivat vielä silleen täsmällisesti..” (H2 /2v)

4.2.2. Vanhempien kokemukset ryhmästä yleisesti

Vanhemmat täyttivät ryhmän loputtua kyselylomakkeen, joka sisältyy ohjelmaan. Lomakkeessa kysytään vanhempien mielipiteitä opetustavoista ja opetuksen sisällöstä yleisesti sekä ryhmän vaikutuksista lapsen ja perheen tilanteeseen.

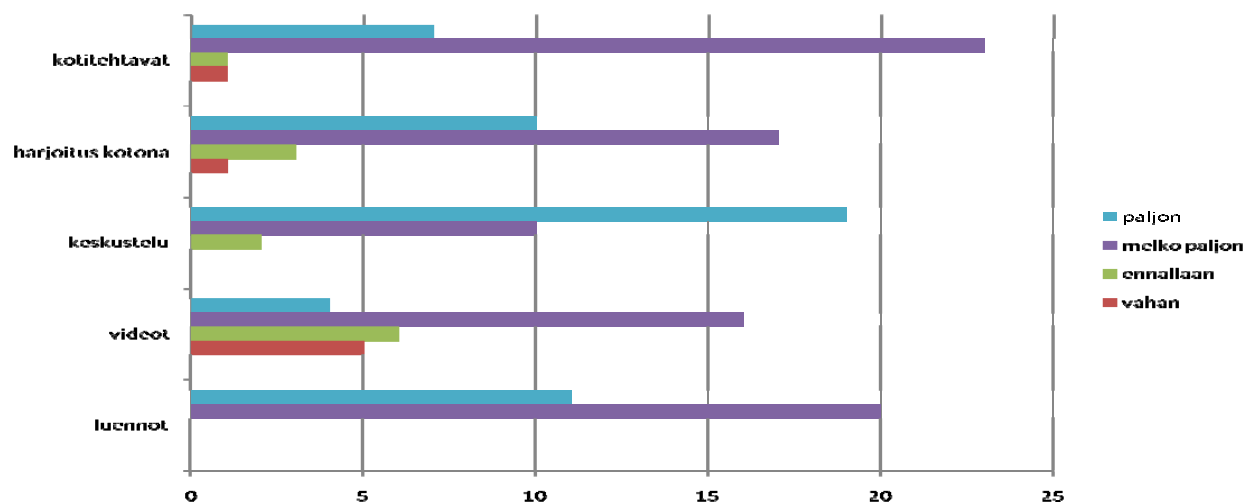
Vanhempien yleinen vaikutelma ohjelmasta oli positiivinen tai hyvin positiivinen ja kaikki vanhemmat suosittelisivat ohjelmaa muille lämpimästi. Ohjelma koettiin toimivaksi kokonaisuudeksi. 80 % vanhemmista koki saaneensa paljon apua alkuperäisiin ongelmiin, joiden vuoksi tulivat ryhmään ja 70 % vanhemmista koki, että tilanne kotona oli muuttunut paremmaksi. Vähemmän apua oli saatu ohjelman ulkopuolelle jääneisiin ongelmiin, n. 60 %. Pärjäämisen lapsen kanssa arvioi 70 % ryhmän lopussa hyväksi ja samoin 70 % vanhemmista luotti pärjäävänsä tulevaisuudessa lapsensa kanssa hyvin.

4.2.3. Vanhempien kokemukset ohjelman eri opetusmuodoista

Vanhempien mielestä pidetyin ja hyödyttävin opetusmuoto oli ryhmäkeskustelu. Tämä kertoo vertaistuen merkityksen tärkeydestä ja ryhmämuotoisen toteutuksen onnistumisesta. Melko paljon hyötyä vanhemmat kokivat saaneensa kotitehtävistä, ohjaajien luennoista ja lapsen kanssa kotona harjoittelusta. Avokysymysten vastauksissa vanhemmat kiittelivät ohjaajia myönteisestä ja palkitsevasta suhtautumisesta heihin. Vanhemmat saivat ryhmästä vertaistukea ja oppivat myös kehumaan ja kannustamaan toisiaan. Esimerkiksi:

”.. joo siellä oli muutamia (vanhempia), jotka oli tehnyt jotain hyviä juttuja, ja ne ei tajunneet sitä itte. Mulla oli tapana sanoa; ” et huomaisitsä, että sä käytit nyt sitä keinoa”.. ja sitte, että; ”nyt sulle pitää antaa tarra”. Et ne koki sen varmaan hyvänä, kun ne luuli epäonnistuneensa ja sitte niitä kehuittiin siinä. Ne ei ite nähneetkään, että ne oli onnistuneet ”. (H1/ 2v).

Taulukko 2. Eri opetusmuotojen hyödyt vanhemmille (n = 31)

Vanhemmat kokivat myös tärkeäksi sen, että ryhmässä heitä ei syllistetty.

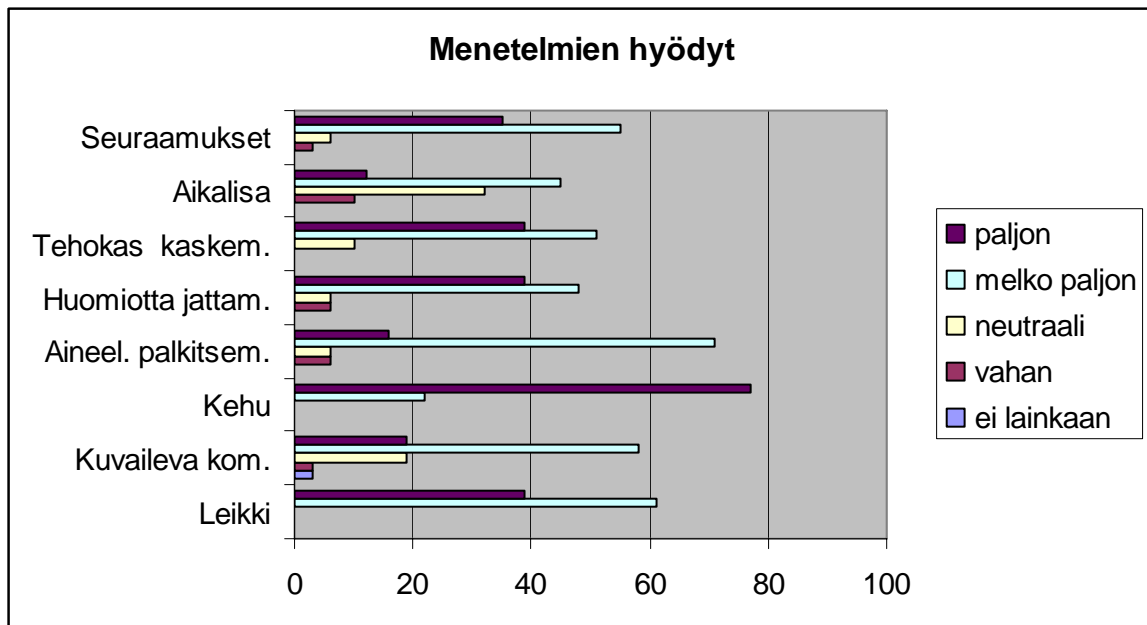
”No ekana tulee mieleen, että miten ihanaa, että kukaan ei edes ajatellu mitään syllistämistä. Että meissä tai muissa olis mitään vikaa. Et se oli tosi helpottavaa. Koska mun äiti on sellainen joka syllistää ja kritisoi” H1/ 2 v.

Kysymykseen mistä opetusmuodoista vanhemmat pitivät ja hyötyivät **vähiten**, oli useita mainintoja roolileikeistä ja videoista. Vähiten pidetyt opetusmenetelmät kuvastavat todennäköisesti suomalaisen ja amerikkalaisen kulttuurin eroja. Roolileikit ovat suomalaisille ihmisille vieraita ja vähemmän käytettyjä menetelmiä. Videot olivat vanhempien palautteen mukaan ohjelman heikko kohta. Videot ovat englanninkielisiä, eikä niissä ollut tekstitystä suomeksi. Suomennokset jaettiin paperille kirjoitettuna vanhemmille. Samanaikainen suomennosten lukeminen ja videoiden katselu oli joidenkin vanhempien mielestä hankalaa. Lisäksi osa videoista on suhteellisen vanhoja. Ohjelmaa uusittaessa on samalla päivitetty videoita.

4.2.4. Vanhempien arvio ohjelman kasvatustieteen menetelmien hyödyistä

Pääsääntöisesti vanhemmat (80 %) pitivät ohjelmassa opittuja menetelmiä hyödyllisinä oman lapsensa kasvatuksessa. Eniten hyötyä oli lapsen ”kehumisesta” (77 %) seuraavaksi hyödyllisintä oli ”leikki”, sekä ”tehokas käskeminen”. ”Aineellisesta palkitsemisesta” ja ”kuvailevasta kommentoinnista” oli melko paljon hyötyä vanhemmille. Vähiten hyötyä puolestaan oli ”aikalisästä” ja ”huomiotta jättämisestä”. Viimeksi mainitut keinot vanhemmat kokivat selkeästi vieraammiksi.

Taulukko 5. Kasvatusmenetelmien hyödyt vanhemmille

Suuri osa vanhemmista oli kokenut jonkin yksittäisen keinon omalla kohdallaan toimivaksi. Myös lasten ikä näytti vaikuttavan erilaisten keinojen toimivuuteen. Esimerkiksi:

”No tavallaan se kaikki liittyi tähän yhteen keinoon, eli huomiotta jättämiseen. Ja se on äärettömän tärkeä keino, jota mä en ollut niinku tajunut . Et tavallaan niinku johtuen omista taustoista mä en ollut käyttänyt sitä, vaan päinvastoin kiinnittänyt liikaa huomiota. Et se taas ruokkii tietynlaista käyttäytymistä. Ja sitte nyt kun ne on murrosikäisiä molemmat, niin se on erittäin hyvä murrosikäisten kanssa. Et ei niinku tartu joka asiaan. (H4/ 1v).

Ryhmän edetessä vanhemmat oivalsivat, että lapset tarvitsevat paljon ohjausta ja tietoa siitä, mikä on toivottavaa käytöstä. Hyvän käytöksen palkitsemiseen vanhemmat oppivat käyttämään aineellisia ja ei-aineellisia palkintoja. Tarrataulukot ovat yksi konkreettinen esimerkki hyvän käytöksen palkitsemisesta. Tarrataulukot näyttivät toimivan parhaiten nuorempien lasten kohdalla.

..”no, ihan eka oli se et leikit vartinkin nätisti ja oot lyömättä, niin sai sen tarran. Niin siinä ei mennyt kun puhutaan päivistä tai viikosta, et se leikki nätisti jopa 60 minuuttia. Et ne rupes vilkuilemaan kelloa ja sitte, että;” äiti ollaaks me leikitty 15 minuuttia ja sitte se tarran, ja että mäpä leikin viel 15 minuuttia nätisti ja saan sen toisen tarran”. Ja sitte mä nostin sen puoleen tuntiin. Et se oli niinku se oli yks ihan selkee”.(H2/2v)

Vanhemmille suunnattuun avokysymykseen: ”Miten ohjelmaa voisi parantaa niin, että se auttaisi sinua paremmin?” saatiin useita kommentteja, joissa mainittiin aikapula, ja se ettei taitoja ehtinyt harjoitella tarpeeksi ryhmän kokoontumisien välillä. Keskustelua kaivattiin enemmän ja videoesimerkkejä vähemmän. Taitojen ylläpitoon toivottiin myös pidempää ryhmää tai esimerkiksi jatkoryhmää.

Vastaavia kommentteja ryhmänohjaajat kuulevat usein. Ryhmätapaamiset on kuitenkin suunniteltu tietyn kaavan mukaisesti ja niihin on sisällytetty haluttu määrä erilaisia elementtejä. Ryhmänohjaajat pitävät kiinni ohjelman sujumisesta manuaalin mukaisesti. Vapaamuotoiset keskusteluryhmät antavat enemmän tilaa keskustelulle.

4.2.5. Ryhmänohjaajien arvio ryhmän hyödyistä vanhemmille

Ryhmänohjaajille tehdystä kyselystä selvisi, että suurin osa heistä arveli ryhmistä olevan paljon tai erittäin paljon hyötyä vanhemmille (20 /22). Hyvä palaute ja hyödyllisyys vanhemmille oli myös kannustava tekijä ryhmänvetäjille. Ryhmässä opittujen taitojen ylläpito koettiin hieman vaikeammaksi. Ryhmänohjaajien järjestämässä boosteritapaamisissa oli huomattavissa, että vanhemmat kaipaivat kertausharjoituksia ja taitojen ylläpitoa. Seuraavassa ryhmänohjaajien arvioita ryhmän hyödyllisyydestä vanhemmille:

”vanhemmat tulivat enemmän tietoiseksi omasta käyttäytymisestä ja siitä, miten se heijastuu lapsiin” (V8).

”jälkeenpäin olemme kuulleet, että nekin vanhemmat, jotka mielestämme eivät hyötäneet, kokivat saaneensa paljon apua ryhmästä” (V17).

”seurantatapaamisten pohjalta huomattavissa, että vanhemmat kaipaivat kertausharjoitusta ja ylläpitoa” (V3)

”vanhemmat kokivat tulleensa iloisemmiksi lastensa kanssa” (V15)

”kaikki hyötivät selvästi, osa koki jopa koko elämän kotona muuttuneen täysin” (V20)

5. MUUTOKSET LAPSEN JA VANHEMPIEN TILANTEESSA

Tämän arviointikysymyksen kohdalla oli tarkoitus selvittää mitä muutoksia vanhempien ja lapsen tilanteessa tapahtui ryhmän aikana. Vaikutuksia arvioitiin vanhempien täyttämien kysely- ja palautelomakkeiden avulla ennen ja jälkeen ryhmän.

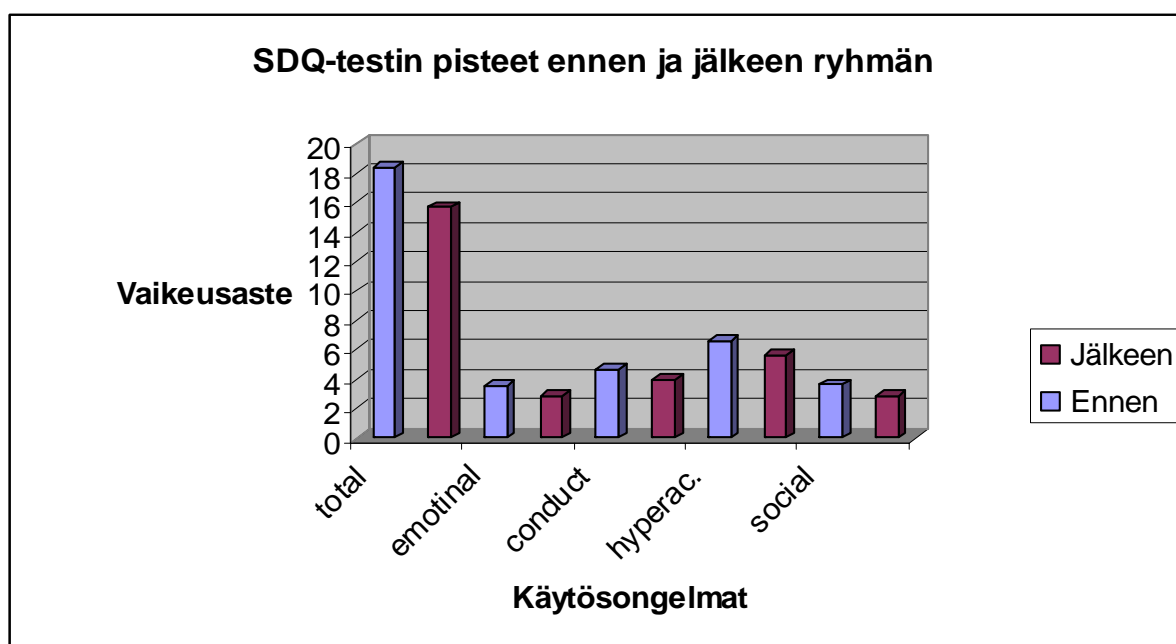
5.1. Muutokset lapsessa

Lapsen oireilussa tapahtunutta muutosta mitattiin vanhempien täyttämällä SDQ- oirekyselyllä.

Vanhemmat täyttivät SDQ- lomakkeen ennen ja jälkeen vanhemmuusryhmän. Testi saatiin kerättyä yhteensä 44 vanhemmalta.

Kuvion pylväät indikoivat seuraavia vanhempien arvioimia ongelma-alueita: tunne-elämän vaikeudet, käytösongelmat, hyperaktiivisuus, kaverisuhteisiin liittyvät ongelmat. Korkea pylväs indikoi vanhempien antamia kokonaispisteitä. Pisteet on ilmaistu ryhmien yhteenlaskettuina keskiarvopisteinä.

Taulukko 2. SDQ – testi. Vanhempien arvio lapsen vahvuuksien ja vaikeuksien muutoksesta (n = 44)

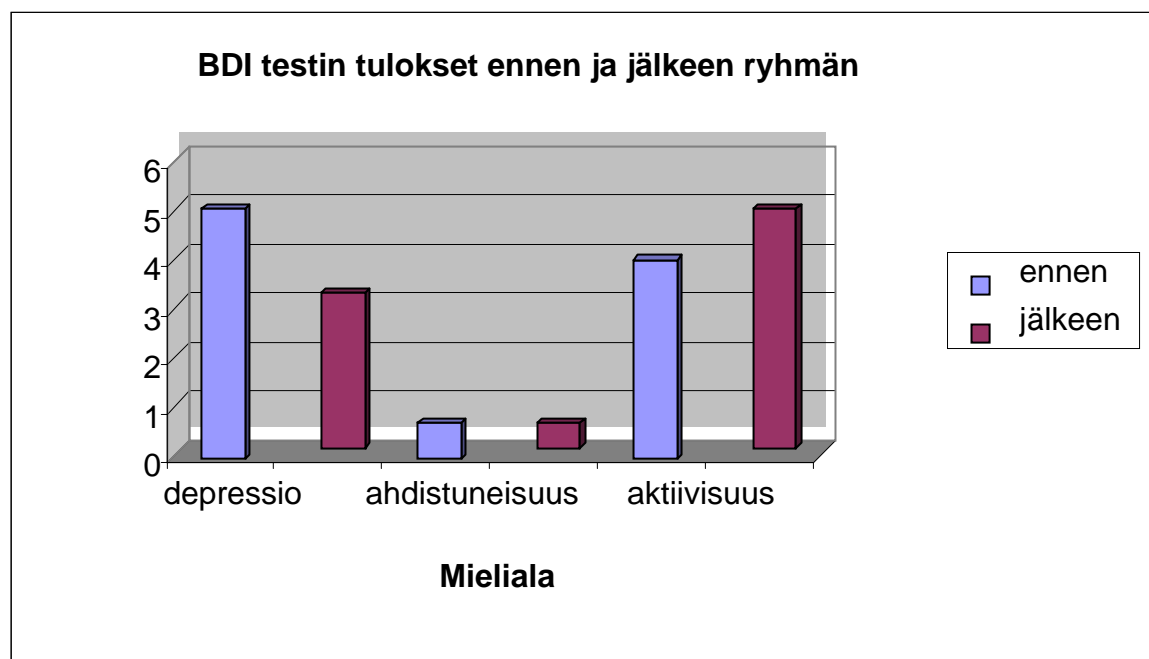
SDQ – testin tulokset osoittavat ryhmän vaikuttaneen lapsen vaikeuksiin pääsääntöisesti positiivisesti vanhempien arvion mukaan. Joukossa oli yksittäisiä vanhempia, jotka arvioivat lapsen tilanteen huonontuneen, mutta kokonaisvaltaisesti arvioituna lasten ongelmat vähenivät oleellisesti. Yksittäisistä ongelma-alueista korkeimmat pisteet tulivat hyperaktiivisuus osiossa sekä käytösongelmissa. SDQ – testin kokonaispisterajat ylitettiin testauksessa ennen ryhmää raja-arvon ollessa 17 pistettä. Ryhmän jälkeen kokonaispistemäärä laski rajatasolle. Tunteisiin liittyvät ongelmat olivat keskiarvoltaan rajatasolla ennen ryhmää ja laskivat lähes normaalitasolle ryhmän loputtua. Käytösongelmat puolestaan ylittivät normaalitason rajan ryhmän alussa ja laskivat rajatasolle ryhmän loputtua. Hyperaktiivisuus ja kaverisuhteisiin liittyvät ongelmat puolestaan olivat rajatasolla ryhmän alussa ja laskivat hieman ryhmän lopussa

Osalla lapsista muutos näkyi kodin lisäksi myös muussa ympäristössä. Jotkut vanhemmista kertoivat, että esimerkiksi päiväkodista kerrottiin lapsen rauhoittuneen ja että koulussa sujui hyvin. Jopa erityisopetuspäätöksiä purettiin joidenkin lasten kohdalla. Näiden yksittäisten lasten perusteella ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöstä, että muutos olisi tapahtunut vanhemmuusryhmän ansiosta. Todennäköisesti vanhemman johdonmukainen, palkitseva kasvatustyyli on näissä tilanteissa edesauttanut tilannetta. Toisenlaisiakin kokemuksia oli. Hyvä käytös ei kaikissa tapauksissa ulottunut päiväkotiin tai kouluun asti.

5.2. BDI – testin mukaiset muutokset vanhempien voinnissa

Pitkään jatkuva hankala tilanne lapsen kanssa stressaa vanhempaa ja sen seurauksena osalla vanhemmista saattaa kehittyä masentuneisuutta. Ryhmiin osallistuneet vanhemmat täyttivät Beckin BDI mielialatestin ennen ja jälkeen ryhmän. Testillä arvioitiin vanhempien mielialan ja aktiivisuuden muutoksia. BDI testi soveltuu parhaiten keskivaikeasta tai vaikeasta masennuksesta kärsivien tilanteen seurantaan. Sen osa-alueita ovat: depressiivisyys, ahdistuneisuus ja aktiivisuus. Testin palautti 27 vanhempaa. Tulokset on ilmoitettu ryhmien yhteenlaskettuina keskiarvopisteinä.

Taulukko 3. BDI – testi. Muutos vanhempien voinnissa (n = 27)

BDI testin tulokset vanhemmilla osoittavat, että ryhmien keskiarvopisteet olivat lähes normaalitasolla jo ensimmäisessä mittauksessa. Yleisesti ottaen depressiivisyys sekä ahdistuneisuus vähenivät ja puolestaan aktiivisuus nousi mittauksissa ennen ja jälkeen ryhmän. Joukossa oli yksittäisiä vanhempia, joiden

pistemäärä indikoi vaikeaa masennusta. Myös näiden vanhempien pisteet laskivat lievän masennuksen tasolle. BDI testin lisäksi olisi ollut mielekästä mitata vanhempien stressioireita tässä yhteydessä.

5.2.1. Vanhempien coping-keinot

Ryhmässä vanhempia opetetaan kiinnittämään huomiota omiin tunteisiinsa ja säätämään niitä. Lapsen ärsyttävä käytös käy usein vanhemman voimille ja vanhemman voi olla vaikea hallita kiukkuaan. Kun vanhempi menettää malttinsa, kiukustuu lapselle hän mallintaa aggressiivista käytöstä ja vahvistaa huonoa käytöstä. Vuorovaikutussuhde huononee. Ryhmässä mietitään keinoja, miten vanhempi voisi paremmin tunnistaa sekä hallita tunteitaan ja käyttäytymistään hankalissa tilanteissa. Esimerkiksi:

..”no meillä on edelleen hyviä ja huonoja päiviä. Mutta huonoja päiviä on paljon vähemmän kuin ennen. Sitte mä oon oppinut sen, että ei niiku jäädä kiinni niihin huonoihin vaan yrittäis katsoa sitä kokonaisuutta. Ennen mä aina jäin siihen jumittamaan”... (H3/2v)

Kyseinen äiti oli oppinut näkemään, että muutos on prosessi, joka etenee hiljalleen. Ryhmässä vanhemmat myös tulivat enemmän tietoisiksi omista reaktioistaan ja oppivat säätämään niitä. Myös johdonmukaisuus oli tärkeää. :

”.. lapsetkin oppii sen, että vaikka äiti on nyt hiljaa, niin se sana pätee edelleen ja se on tehokasta. Että mun ei tarte huutaa enää. Että se oli hirveen uuvuttavaa kun piti olla vihainen.. Mutta nytkin kyllä tietoisesti pitää tehdä se, ettei verenpaine nouse, että ei tarvii suuttua ja että pitää siitä kiinni.” H3/ 2 v.

5.2.2. Vanhemmuustaitojen ylläpitäminen

Seurantahaastattelussa vanhemmat kokivat ryhmän opetusten hieman unohtuneen arjessa ja kokivat tarvetta kerrata ryhmässä opittuja asioita. Tässä ei ollut eroja siinä, oliko ryhmästä kulunut vuosi tai kaksi vuotta. Vanhemmat kuitenkin kokivat, että heillä on keinoja ”takataskussaan”, joita he voivat tarvittaessa käyttää. Kaikki haastatellut kokivat pidemmällä aikavälillä hyötyneensä ryhmästä ja tilanne kotona oli parantunut. Ongelmat eivät kuitenkaan poistuneet hetkessä ja arki oli monella vanhemmalla edelleen vaikeaa. Mutta vaikka välillä oli vaikeita hetkiä, he eivät olleet keinottomia. Esimerkiksi:

”ei niinku tuu sellasta paniikkia enää, että voi vitsi, et tää homma ei niinku toimi. Et on jotain sellasta mitä voi tehdä ja pohjaa. Et jos on joku mikä ei toimi, niin on mahdollisuus kehittää jotain muuta.” H3 /2v

Ilmapiiri kotona oli seuraavan kommentin äidin mukaan kohentunut huomattavasti ja itselläkin on helpompaa:

”.. kun mun poikakin sanoi, että sun kanssa on kiva olla. Et ei se sanos vanhemmasta, joka koko ajan karjuu ja käskee, että se on niinku sellainen uusi tapa meillä. Ja ohjelmaa soveltaa niinku muuallakin, aikuisten kanssa, ei pelkästään lasten kanssa. Et se on niinku auttanut monessa asiassa.” (H3 /2v)

5.3. Johtopäätöksiä vanhempien kokemuksista Ihmeelliset vuodet menetelmästä

Tullessaan vanhempainryhmään, käytöshäiriöisten lasten vanhemmat usein ajattelevat, että lapsen tulisi oppia kuria ja tottelemista sekä kunnioittamaan rajoja. Ryhmän yksi tärkeimmistä tavoitteista kuitenkin on, että vanhempien oman toiminnan säätelyyn liittyvät taidot paranisivat ryhmän aikana niin, että vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä muuttuisi positiivisemmaksi ja mahdollinen ”kova” tai rankaisupainotteinen kasvatustyyli väistyisi. Tavoitteena on, että vanhemmista tulisi aktiivisia toimijoita ja itsenäisiä ongelmanratkaisijoita (Sanders, M. 2003). Terapeuttisessa mielessä tämä itsesäätelyn lisääminen on prosessi, jossa vanhemmille opetetaan taitoja muunnella omaa käytöstään ja asenteitaan.

Ryhmän on tarkoitus opettaa vanhemmille muun muassa seuraavanlaisia taitoja:

- oman ja lapsen käytöksen monitorointi
- omien vahvuuksien ja rajoitusten tunnistaminen kasvatustyössä
- ongelmanratkaisutaidot; sopiva ratkaisukeinon valitseminen tiettyyn ongelmatilanteeseen
- omien ongelmanratkaisuprosessien seuranta
- ikätasolle sopivien ja realististen tavoitteiden asettaminen lapselle
- omien voimavarojen ja selviytymiskeinojen paraneminen

Kaiken kaikkiaan vanhemmilta saadun palautteen avulla voi sanoa, että suuri osa näistä tavoitteista saavutettiin. Ryhmän aikana vanhemmat alkoivat prosessoida omaa käytöstään ja tunteitaan lastansa kohtaan. Vanhempien tietoisuus omista kasvatustavoista, vahvuuksista ja heikkouksista lisääntyi ryhmän aikana. Tätä voidaan pitää yhtenä avaintuloksena. Esimerkiksi:

”oikeestaan se liittyy aika paljon siihen, että siinä ryhmässä alkoi nähdä omat heikkoutensa ja vahvuutensa kasvattajana niinku selkeästi. Että tavallaan se tietoisuus omasta toiminnasta kyllä lisääntyi. Et se on se kuvio mikä siinä niinku tapahtu” (H4/ 1 v).

Ryhmänvetäjien kommenttien ja vanhempien teemahaastattelujen mukaan oli ilo havaita, kuinka vanhemmat edistyivät ryhmän aikana ja suorastaan alkoivat olla ylpeitä käytöshäiriöisestä lapsestaan. Eriytyisen tärkeänä tuloksena voidaankin pitää muutosta, joka tapahtui vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa. Useimmat vanhemmat kokivat suhteensa omaan lapseen parantuneen oleellisesti ryhmän aikana. Tämä onkin lähtökohta ohjelman muiden metodien käyttöön sillä, jos vuorovaikutussuhde on huono, on rajojen asettaminen ja käytöksen muokkaaminen hankalaa. Eriytyisen hyvä tulos oli, että useat vanhemmat oppivat erottamaan tunteet lasta ja tämän käytöstä kohtaan. He alkoivat nähdä lapsensa rakastettavana yksilönä, vaikka he eivät aina voi tämän käytöstä hyväksyä.

Muutoksia tapahtui myös vanhempien coping -keinoissa, kun he oppivat säätelemään omia tunteitaan, välttämään negatiivisia ja turhaa komentamista ja kehuun lasta sen sijaan. Muutokset tapahtuvat kuitenkin hiljalleen, ja monelle vanhemmalle tämä on työläs ja aikaa vievä prosessi.

Kun vanhemmat saivat kaaosmaisen tilanteen käytöshäiriöisen lapsen kanssa paremmin hallintaan, heidän voimavaransa selkeästi paranivat. BDI testin mukaan masennus- ja ahdistuneisuusoireet vähenivät selkeästi mitattuna ennen ja jälkeen ryhmän. Samoin lasten oireilu SDQ testin mukaan väheni selkeästi. Näin kävi erityisesti niiden vanhempien kohdalla, joiden lapset oireilivat lievemmin ja olivat nuorempia (5 – 7 v). Vaikeasti oireilevien ja vanhempien (8 – 10 v) lasten kohdalla tilanne ei helpottanut yhtä paljon. Vanhemmat kuitenkin kokivat saaneensa keinoja, joita he voivat käyttää saadakseen tilannetta paremmin hallintaan. Osa ryhmissä olleista lapsista kärsivät käytösongelman lisäksi esimerkiksi ylivilkkaudesta ja ADHD: sta. Oireiden ollessa vaikeita ja pitkään jatkuneita, oli ryhmän vaikutus heidänkin kohdallaan vähäisempi.

6. IHMEELLISET VUODET MENETELMÄN LEVIÄMINEN JA TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET

6.1. Arviointikysymys 3: Miten Ihmeelliset vuodet menetelmän juurtuminen onnistui?

Ihmeelliset vuodet – menetelmä levisi projektin aikana erityisesti perustasolle, perheneuvolaan. Helsingin perheneuvolalle myönnettiin sosiaaliviraston innovaatiohankerahoitusta kahdelle vuodelle 2008 – 2009 (40.000 e) menetelmän juurruttamiseksi. Helsingin perheneuvolan johto sekä työntekijöitä kävivät tutustumiskäynnillä ja samalla hankkimassa lisäkoulutusta Walesissa, Incredible Years – keskuksessa.

Tämän jälkeen Helsingin perheneuvolassa on järjestetty ryhmänohjauskoulutusta, niin että projektin päättyessä 49 perheneuvolan työntekijää on saanut vanhempainryhmän ohjauskoulutuksen. Ryhmiä ohjataan nyt kaksi kertaa vuodessa kaikissa Helsingin perheneuvoloissa. Myös Turussa ja Jyväskylässä perheneuvoloissa on ohjattu ryhmiä. Folkhälsan, lastensuojelu sekä lasten- ja nuorten poliklinikat eri puolella Suomea ovat myös aloittaneet ryhmiä.

6.2. Arviointikysymys 4: Mitkä olivat työntekijöiden kokemat hyödyt ja haasteet menetelmästä?

Omaisat mielenterveystyön tukena järjesti neljä Ihmeelliset vuodet – ryhmänohjaajakoulutusta sekä kolme ohjelmaan liittyvää konsultaatiopäivää. Kaikissa koulutuksissa kouluttajana on toiminut psykologian professori Judy Hutchings Walesista. Koulutuksiin on osallistunut yhteensä 98 työntekijää, jotka työskentelivät käytöshäiriöisten lasten ja heidän vanhempiansa parissa.

6.2.1. Nettikysely ryhmänohjaajille

Projektin keskivaiheilla ryhmänohjaajakoulutuksen käyneille lähetettiin sähköinen kyselylomake, jonka palautti 22 koulutuksen käyneitä, joista 10 oli ohjannut ryhmiä. Toiset kymmenen olivat aloittamassa ryhmää seuraavan vuoden puolella. Kyselyn avulla haluttiin saada alustavia kokemuksia ryhmistä. Seuraavassa on koottuna palautetta kyselystä.

Kyselyyn vastanneet ammattilaiset edustivat seuraavia ammatteja: sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, lastenpsykiatri, perhetyöntekijä /sosiaalikasvattaja, neuropsykologi /psykologi, toimintaterapeutti, projektityöntekijä, psykoterapeutti sekä johtaja. Työnantajana enemmistöllä vastaajista oli perheneuvola (10), muita työnantajia oli muun muassa lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikoilta Loviisa ja Porvoo, Folkhälsan ja lastensuojelu. Enemmistö vastaajista oli Uudeltamaalta, mutta osallistujia oli myös esimerkiksi Turusta ja Jyväskylältä.

6.2.2. Ryhmänohjaajien arvio koulutuksesta yleisesti

Ryhmänohjaajien arviot koulutuksesta kokonaisuudessaan olivat pääosin positiivisia. Kolmen päivän mittaista, englanninkielistä koulutusta arvioitiin yleisesti hyväksi, mutta hieman liian tiiviiksi. Koulutusta pidettiin innostavana ja rohkaisevana sekä käytännöllisenä.

Yleisesti arvioitiin, että koulutus antoi valmiudet vanhemmuusryhmien ohjaamiseen, mutta että taidot kehittyvät vasta käytännössä. Osa koulutuksen käyneistä (4 / 22) arvioi, että koulutus ei anna riittävää valmiutta ryhmien ohjaamiseen ja että aikaisempaa ryhmänohjauskokemusta tarvitaan. Menetelmä koettiin ylipäättään työlääksi ja osa koki englanninkielisen manuaalin hieman sekavaksi. Työnohjausta ja konsultaatiopäiviä pidettiin tärkeänä. Seuraavassa mielipiteitä ryhmänohjaaja- koulutuksesta:

” koulutus on riittävä, mutta työnohjaus ehdoton”(V3)

” koulutus antoi kohtuulliset valmiudet, mutta materiaaliin perehtymisessä iso työ ja ryhmien valmistelussa on paljon työtä ja muistamista” (V14).

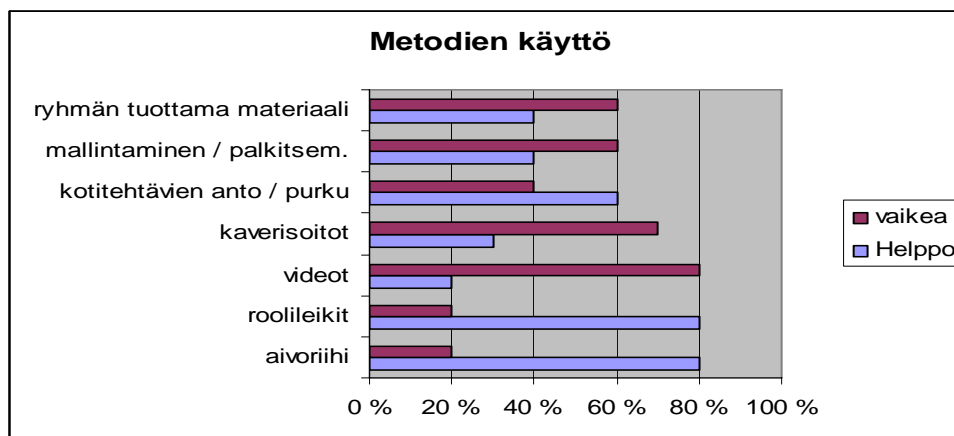
” ensimmäinen ryhmä olisi hyvä vetää jonkun ryhmiä vetäneen kokeneen työparin kanssa” (V18)

Projektin aikana järjestettiin 3 konsultaatio päivää, joiden ohjaajana toimi psykologian professori Judy Hutchings Walesista, Bangorin yliopistosta. Konsultaatiopäiviä pidettiin hyödyllisinä, mutta siellä ollutta osallistujamäärää hieman liian isona. Myös englannin kielellä pidetyt konsultaatiot rajoittivat asioiden esille tuomista ja ymmärtämistä jonkin verran. Hyvänä pidettiin mahdollisuutta näyttää videoita vanhemmuusryhmän tapaamisia ja niistä saatua palautetta konsultaatiossa.

6.2.3. Opetusmetodien käyttö ryhmässä

Ryhmänohjaajilta kysyttiin miten helpoksi (1) tai vaikeaksi (5) he kokivat ohjelmaan kuuluvien opetusmetodien käytön.

Taulukko 1. Arviointia ryhmässä käytetyistä metodeista (n = 22)

Ryhmässä käytetyistä metodeista helpoksi koettiin aivoriihi, roolileikit ja kotitehtävien anto sekä purku. Melko vaikeiksi koettiin palkitseminen sekä ryhmän tuottaman materiaalin käyttö. Vaikeimmiksi metodeiksi koettiin videoiden käyttö sekä kaverisoitot. Tämä voi johtua suomalaisen ja amerikkalaisen kulttuurin eroista.

6.2.4. Työnantajien suhtautuminen ryhmiin

Kysyttäessä työnantajien suhtautumista vanhemmuustaitoryhmiin ja metodin mahdolliseen laajempaan käyttöönottoon vastattiin yleisesti työnantajien suhtautuvan myönteisesti ryhmiin. Ryhmiä ohjanneiden työntekijöiden työnantajista yhdeksän kymmenestä olivat kiinnostuneita jatkamaan toimintaa ja osalla työnantajilla (6 /10) oli kiinnostusta kouluttaa lisää henkilöstöä ryhmänohjaajiksi. Helsingin perheneuvoloissa IV-ohjelman käyttöönotosta tehtiin

kaupunginlaajuinen innovaatiohanke ja myös Turun perheneuvola on anonut lisärahoitusta ohjelman laajempaan käyttöönottoon. Lastensuojelulaitoksessa on kiinnostusta ohjelman käyttöönottoon ruotsinkielisenä. Pietarsaareissa lastensuojelulaitoksessa Ihmeelliset vuodet ryhmästä tehtiin Bikva – tutkimus (Montonen, M & Aspelin, J. 2009).

Ohjelma mahdollistaa ryhmänohjaajan etenemisen sertifioituksi ryhmänohjaajaksi ja tämän jälkeen työnohjaajaksi (peer coach) sekä kouluttajaksi (mentoriksi) menetelmään. Hankkeen aikana muutamia työntekijöitä sertifioitui ryhmänohjaajaksi ja ainakin yksi työntekijä valmistui työnohjaajaksi menetelmään.

Lomakkeessa kysyttiin ryhmänohjaajien kiinnostusta jatkokoulutukseen. Suuri osa vastaajista piti tärkeänä saada enemmän kokemusta ryhmänohjaajana, ja vasta sen jälkeen he pystyisivät arvioimaan mahdollista jatkokouluttautumistaan. Monet kokivat jatkokouluttautumisen isona haasteena. Esimerkiksi:

”No kyllä kiinnostaa, vaikka työläältä se tuntuukin” (V11).

”Ensin pitäisi vetää omia ryhmiä, joten ei ainakaan lähitulevaisuudessa” (V 7).

Osalla kyselyyn vastanneista ryhmänohjaajakoulutuksesta oli kulunut vasta noin kuukausi, eivätkä he olleet vielä ehtineet ohjata ryhmiä. Muita esteitä siihen, että ryhmiä ei ole ohjattu, olivat erilaiset käytännön syyt; kuten työparin puuttuminen, aikapula, muut tehtävät, materiaalin hankkiminen, ryhmän kokoaminen ja erilaiset käytännön järjestelyt.

Nekin työntekijät, jotka eivät vielä olleet ohjanneet ryhmiä olivat hyödyntäneet koulutuksen antia työssä jollain muulla tavalla. Esimerkiksi suosittelemalla kirjaa vanhemmille ja soveltamalla Ihmeelliset vuodet – menetelmää yksilökäynneillä.

7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Vertti 2 hankkeen aikana 2007 – 2009 lastenpsykiatria koki mittavia uudistuksia pääkaupunkiseudulla. Esimerkiksi perheneuvolan osalta lasten psykiatriset palvelut siirrettiin uusille perustetuille yksiköille; lasten psykiatrian alueellisille poliklinikoille. Perheneuvoloiden toimenkuva muuttui enemmän matalan kynnyksen kasvatuksellisen tuen tarjoajaksi perheille.

Vertti 2- hankkeen aikana järjestettiin kolme seminaaria. Niistä toisen avasi peruspalveluministeri Paula Risikko puheenvuorolla, jossa hän kertoi hallituksen tavoitteista ja kehittämishankkeista. Yhtenä hallituksen tavoitteista hän mainitsi laitoshoidon osittaisen purkamisen ja resurssien siirtämisen niihin kehitysympäristöihin, joissa lapsi elää. Erityisesti hallitus tulee painottamaan kuntatasolla tarjottavien palveluiden kuten neuvolan, kouluterveydenhuollon, perheneuvolan ja sosiaalitoimen perhepalveluiden merkitystä. Seminaarissa puhunut lastenpsykiatri Tytti Solantaus kertoi esityksessään lasten psykiatristen ongelmien lisääntyneen moninkertaisesti vuosien 1995 – 2005 aikaisempiin vuosiin nähden. Tytti Solantaus myös painotti, että lasten psykiatrinen hoito on ollut laitoseskeistä ja että perustasolle tarvittaisiin menetelmiä, resursseja ja osaamista, niin että lasta voitaisiin hoitaa yhdessä vanhempien ja kasvuympäristön kanssa. Paljon julkisuutta saaneet ikävät kouluväkivaltaisuuksien ovat muistutus mahdollisimman varhaisen puuttumisen tärkeydestä lasten käytöshäiriöihin.

Uusille palvelumuodoille oli siis selkeästi tilausta ja tarvetta etenkin pääkaupunkiseudun perheneuvoiloissa projektin aikana. Tämä voi olla yksi syy siihen, että Ihmeelliset vuodet menetelmän leviäminen käytännön työkaluksi alan ammattilaisille onnistui hankkeen aikana hyvin. Tämä uusi ja innostava työmuoto levisi erityisesti Helsingin perheneuvolaan. Hyviä kokemuksia menetelmästä saatiin kuitenkin myös lastensuojeluperheiden parista, jota kuvataan pietarsaarelaisessa Bikva - tutkimuksessa (Montonen, M & Aspelin J. 2009).

Ihmeelliset vuodet -menetelmän leviäminen ja juurtuminen ei tapahtunut kuitenkaan ilman tarvittavia resursseja ja työntekijöiden sekä johdon sitoutumista siihen. Tämä tuli ilmi muun muassa ryhmänohjaajakoulutuksen käyneille henkilöille tehdyssä kyselyssä sekä perheneuvolan kokemuksista. Ryhmänohjaajia koulutettiin hankkeen aikana 98. Ryhmänohjaajille tehdyn palautteen mukaan ohjelman aloittaminen ja ensimmäisten ryhmien ohjaaminen on työntekijöille melko työlästä, joskin palkitsevaa. Ryhmien ohjaamisessa on huomioitava muun muassa tilat, iltapainotteinen työ, kirjat sekä muu jaettava materiaali, välipalat, lasten hoito ym. käytännön järjestelyt. Omaksuttavaa tietoa menetelmässä on paljon ja ryhmään valmistautuminen vie aikaa. Lisäksi menetelmään perehtyneitä kouluttajia ja työnohjaajia tarvittaisiin Suomeen lisää toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi.

Loppupäätelmänä voisikin kiteyttää, että Ihmeelliset vuodet - vanhemmuusryhmä on tehokas, mutta työläs menetelmä. Tätä mieltä olivat sekä vanhemmat, että ryhmänvetäjät. Menetelmästä työntekijät ja vanhemmat saivat konkreettisia työkaluja käytöshäiriöisen lapsen kanssa toimimiseen. Lisäksi mene-

telmä eroaa perinteisestä yksilökeskustelusta vanhempien kanssa ja se tarjoaa työntekijöille uutta otetta kohdata käytöshäiriöisiä lapsia ja heidän perheitään sekä mahdollisuuden kehittyä työssään.

Viime aikoina Carolyn Webster - Stratton on kehittänyt ohjelmaa lisää, ja muun muassa jakanut aiemman Basic – ohjelman kahteen osaan: leikki-ikäisten ohjelmaksi sekä esi- ja ala-kouluikäisten ohjelmaan. Tällä jaolla todennäköisesti pystytään auttamaan eri-ikäisiä lapsia kohdennetusti entistä paremmin.

Ihmeelliset vuodet hanke päättyy vuoden 2009 lopussa OTU:ssa. Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmän ohjaajien (Basic) koulutuksen ja työnohjauksien jatkumisen varmistaminen tulevaisuudessa on tärkeää. Jotta työmalli saataisiin entistä paremmin juurrutettua, olisi löydettävä myös kotimaisia kouluttajia sekä uusien toimijoiden mukaan tulemistä. Mahdollisuuksia toteuttaa vanhempienryhmiä yhteistyössä eri toimijoiden välillä tulisi selvittää.

Ihmeelliset vuodet hankkeessa on toistaiseksi ohjattu vanhempainryhmiä. Ohjelma sisältää kuitenkin mahdollisuuden kouluttaa lapsen ympärillä toimivaa verkostoa myös laaja-alaisemmin. Lähellä lasta työskentelevät päiväkotien lastenhoitajat sekä koulujen alaluokkien opettajat ovat avainasemassa lapsen auttamisessa. Tutkimusten mukaan lapsen tilanne paranee entistä enemmän, kun vanhemmat kotona ja opettajat koulussa noudattavat samoja kasvatuseriaatteita. OTU onkin jättänyt projektihakemuksen Raha-automaattiyhdistykselle opettajille suunnatun ohjelman (Teacher classroom management) tuomiseksi Suomeen (Webster-Stratton, C. 1999).

Lopuksi erään ryhmään osallistuneen isän kommentti ryhmästä:

”Vanhempainryhmällä on huima merkitys, kun ajattelee, miten se vaikuttaa seuraavat 70 vuotta lapseen. Lapsi, joka oppii arvostamaan itseään ja tulee hyväksytyksi, saa paremmat lähtökohdat koko elämään.”

8. VANHEMPIEN VERTAISTUKIRYHMÄT JA PERHEKURSSIT

Vertti 2- hankkeessa perheille, joissa alaikäinen lapsi tai nuori oireili psyykkisesti, tarjottiin palvelumuotoina myös vanhempien vertaistukiryhmiä ja perhekurseja.

8.1 Vanhempien vertaistukiryhmät

Ensimmäiset kaksi vanhempien vertaistukiryhmää järjestettiin keväällä 2006. Toinen oli kohdennettu vanhemmille, joilla oli ala-aste ikäinen psyykkisesti oireileva lapsi ja toisen ryhmän vanhemmilla oli 13 -18 – ikäinen psyykkisesti oireileva nuori. Vanhempien esille nostamat teemat olivat samankaltaisia kahdessa ensimmäisessä ryhmässä, oli lapsi sitten ala-asteella tai yläkoulussa. Samoin vanhempien huolenaiheet sekä kuormittuneisuus oireilevan lapsen tai nuoren vanhempana oli samankaltaista.

Seuraavien vanhempien vertaistukiryhmien kriteereinä oli, että perheessä oli psyykkisesti oireileva alaikäinen lapsi tai nuori. Ryhmissä olevien vanhempien lapsilla oli ollut osastohoitoja, osalla oli hoitokontakti lasten- tai nuortenpsykiatrian avohoitoon ja/tai terapiaa. Ryhmät olivat yhdistyksen työntekijöiden vetämiä suljettuja ryhmiä, jotka kokoontuivat 8-12 kertaa.

Vanhempien vertaistukiryhmän tavoitteena oli tukea vanhemmuutta ja vanhempien omaa jaksamista. Tarkoituksena oli tarjota vanhemmille tilaisuus jakaa kokemuksia ja oppia uusia selviytymiskeinoja. Vanhemmilla oli mahdollisuus keskustella siitä, miten haasteellista on arki erityislapsen kanssa ja kuulla muiden selviytymistarinoita. Lapsen psyykinen sairaus ja oireilu herättää edelleen häpeää, syyllisyyttä ja voimattomuuden tunteita. Tieto siitä, ettei ole yksin, on merkityksellinen. Muiden kokemuksia voi ymmärtää paremmin, kun kamppailee itse samantapaisten asioiden kanssa. Ryhmässä käytettiin myös asiantuntijoita tarpeen mukaan.

8.1.1. Vanhempien vertaisryhmätoiminnan arviointi

Arviointikriteeri : Miten perheiden pärjäävyys parani?

Arviointikysymys 1: Miten vanhemmat hyötyivät vanhempien vertaistukiryhmistä?

Arvioinnissa käytettiin pragmaattista, käytännönläheistä arviointia. Vanhemmilta kerättiin ryhmän lopussa suullista ja kirjallista arviointia. Heitä pyydettiin antamaan palautetta ryhmästä yleensä, ryhmän sisällöstä ja lisäksi he antoivat palautetta myös toisilleen.

Vanhemmat kertovat, että Omaisyhdistyksen järjestämässä vertaistukiryhmässä oli helppo jakaa avoimesti ajatuksia ja kokemuksia lapsen hoitoon liittyvissä asioissa. Ei tarvinnut miettiä vaikuttaako se tulevaan kanssakäymisen hoitotahon kanssa. Ryhmässä sai myös vinkkejä muilta vanhemmilta miten kannattaa toimia, jos oli esimerkiksi tulehtunut yhteistyötilanne joko hoitotahon, sosiaali-toimen tai koulun kanssa. Ryhmän avulla oppii ja uskaltaa pitää paremmin kiinni oikeuksistaan. Vertaistukiryhmissä ei tarvinnut hävetä, kun puhui ”huonosti käyttäytyvästä” lapsestaan. Syyllisyyttä oli helpompi jakaa eikä tuntenut itseään niin voimattomaksi, ulkopuoliseksi ja yksinäiseksi, kun vaikeita asioita voi purkaa puhumalla ja tuli ymmärretyksi. Muiden kertomat kokemukset auttoivat joko toimimaan eri tavalla lapsen kanssa tai ne saattavat vähentää omaa pelkoa ja huolta lapsen tilanteesta. Usein muiden ihmisten, kuten ystävien, työtovereiden tai sukulaisten, välisissä tapaami-

sisä vanhemmat halusivat ”säästää” heitä, koska heillä oli kokemus että he järkyttyvät jos kertoo niin kuin asiat ovat kotona. Vanhemman oli myös vaikea selittää miksi asiat olivat niin kuin ne olivat. Vertaistukiryhmissä muut heti ymmärsivät mistä kukin puhui. Parhaimmillaan vertaistukiryhmä antoi voimia haastavaan arkeen erityislapsen kanssa.

Arviointikysymys 2: Miten kohderyhmä tavoitettiin?

Perheet saivat tietoa Vanhempien vertaistukiryhmistä lasten- ja nuortenpsykiatrisilta osastoilta ja poliklinikoilta sekä perheneuvoloista. Hankevastaava kävi heti hankkeen aluksi tapaamassa pääkaupunkiseudun lastenpsykiatristen osastojen osastonhoitajia ja otti yhteyttä kunkin alueperheneuvolan avainhenkilöön. Työntekijät kävivät myös perheneuvoloissa paikan päällä kertomassa hankkeen palveluista. Projektityöntekijä osallistui lastenpsykiatristen osastojen vanhempieniltoihin, kun näitä järjestettiin. Yhteistyötahoja ”muistutettiin” hankkeen palveluista pari kertaa vuodessa kirjeellä ja uusilla esitteillä. Vanhemmat löysivät tietoa ryhmistä myös internetistä.

Vertaistukiryhmä aloitettiin, kun ryhmä saatiin kokoon. Osallistuminen ryhmiin oli sitoutunutta. Hankkeen aikana vanhempien vertaistukiryhmiä järjestettiin kuusi ja niihin osallistui 40 vanhempaa.

8.1.2. Johtopäätöksiä vanhempien vertaisryhmätoiminnasta

Vanhemmat kokivat hyötyvänsä ja saavansa apua vertaistukiryhmistä. Lasten- ja nuortenpsykiatrisilla osastoilla järjestettiin myös vanhempieniltoja aiheesta ja eräällä nuortenpsykiatrisella osastolla kokeiltiin myös vanhempienryhmää, johon projektityöntekijä osallistui. Ryhmässä kävi ilmi, että vanhemmat pitivät tärkeänä muun, kuin heidän lapsensa hoitotahon järjestämiä vanhempien vertaistukiryhmiä. Hoitotahon järjestämissä ryhmissä kaikki vanhemmat eivät pystyneet puhumaan yhtä avoimesti vaikeista tilanteistaan, sillä he miettivät miten se tulee vaikuttamaan yhteistyöhön lapsen hoidon kannalta. Tällöin oli myös vaikea purkaa tyytymättömyyttään hoidon suhteen, jos sitä ilmeni.

Kaikissa ryhmissä vanhemmat kokivat erittäin tärkeäksi seikaksi sen, että ryhmässä toteutettiin vaihtelovallisuutta. Olisi tärkeää, että jatkossakin järjestettäisiin vanhemmille vertaistukiryhmiä hoitotahojen ulkopuolella. Vanhemmat pitivät myös tärkeänä, että ryhmää vetivät ammattilaiset. Vanhemmat saattavat jatkaa tapaamista ryhmän jälkeen oma-apuryhmänä ilman ammatillista ohjaajaa. Mutta he kertoivat, että vertaistukiryhmä ammattilaisen vetämänä oli aluksi tärkeää. Se on sitä sekä tiedon saannin kannalta että myös siksi, että ammatilliset ryhmän vetäjät pitävät huolta tasa-arvoisuudesta. Kaikki ryhmään osallistuvat saivat aikaa jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan ja tulivat kohdelluiksi tasa-arvoisina.

8.2 . Perhekurssit

Vertti 2 - hankkeen aikana järjestettiin yksi perhekurssi. Kurssi toteutettiin kahdessa osassa: kolme päivää syksyllä 2006 ja kolme päivää keväällä 2007. Perhekurssille osallistui neljä perhettä. Perheitä yhdisti se, että heidän kaikkien oireileva lapsi oli ollut osastohoidossa tai terapiassa.

Perhekurssilla järjestettiin vanhemmille vertaistukitoimintaa eri muodoissa ja lapsille omia ryhmiä. Perheillä oli myös yhteistä työskentelyä sekä virkistystoimintaa perhekunnittain.

Perhekurssi toteutettiin kurssikeskuksessa Helsingin ulkopuolella. Perhekurssin tavoitteina olivat vanhemmuuden tukeminen käsittelemällä vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta, ongelmatilanteita ja niistä selviytymistä sekä tunteiden tunnistamista eri tilanteissa. Lastenryhmissä ohjaajat

auttoivat erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla lapsia käsittelemään omaa psyykkistä sairauttaan ja oireiluaan.

Vanhempienryhmän ohjaajat olivat projektin työntekijöitä. Lastenryhmän ohjaajat olivat muita Edvertti - perhetukikeskuksen työntekijöitä.

8.2.1. Perhekurssien arviointi

Arviointikriteeri: Miten perheiden pärjäävyys parani?

Arviointikysymys 1: Miten perheet hyötyivät perhekurssista?

Vanhemmat asettivat toiveiksi/odotuksiksi perhekurssille, että he pääsevät lastensa kanssa pois kotiympyröistä, saavat yhteisen miniloman lapsen kanssa ja vertaistukea. Tavoitteena oli päästä jakamaan ajatuksia sekä kokemuksia muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa.

Vanhempien toiveita ja odotuksia perhekurssille lastensa osalta olivat: ”lomaa”, ”hyvää ruokaa”, ”kokemuksia muista (erityis)lapsista”, ”erilaisuuden käsittelyä”, ”saada olla oma itsensä”, ”lapsen ja äidin yhteinen juttu”, ”lapsille kavereita”, ”näki että, jos joku ei jaksa, niin se ei ole maailman loppu” ja ”että lapsi näkee että sairaala- ja kotielämä ovat erillään”.

Vanhemmat kokivat, että perhekurssi oli rankka, mutta antoisa. Osa heistä toivoi väljempää aikataulua; ”että olisi ollut aikaa vaan olla ja levätä”. Lasten mielestä toimintaa oli järjestetty sopivasti.

Vanhemmat kertoivat, että erityislapsen vanhempana elämä kapeutuu ja sosiaaliset kontaktit muiden lapsiperheiden kanssa ensin vähenevät ja pahimmillaan loppuvat kokonaan. Parhaiten ymmärrystä omaan tilanteeseen ja tukea omaan jaksamiseen saa vertaisryhmästä. Lapsia tukivat tehtävät, joiden avulla käsiteltiin erilaisuutta ja heidän psyykkistä oireiluaan. Heidän vertaisryhmänsä toimivat hyvin. Vanhemmat pitivät merkityksellisenä sitä, että perhekurssi järjestettiin kurssikeskuksessa luonnon keskellä sekä sitä, että perheet saivat nauttia täysihoidosta. Perhekurssilla vanhemmat tutustuivat myös muiden perheiden lapsiin, mikä ei toteudu viikoittain kokoontuvassa vertaistukiryhmässä.

Tunnetehtävät sekä vanhempien ryhmässä että perheiden yhdessä tekemät auttoivat tunteiden ilmaistua perheenjäsenten välillä. Vanhemmat pitivät perhekunnittain tehtyjä tehtäviä perheitä yhdistävänä ja samalla perheenjäsenten rooleja selkiyttävänä.

Arviointikysymys 2: Miten kohderyhmä tavoitettiin?

Ainoastaan yksi perhekurssi toteutui. Perhekurssija markkinoitiin projektin alussa samalla tavalla kuin Vanhempien vertaistukiryhmiä. Kurssiesitteet lähetettiin lasten- ja nuortenpsykiatrisille osastoille ja poliklinikoille sekä perheneuvoloihin, mutta perhekurssille ei enää tullut uusia hakemuksia.

8.2.2. Johtopäätöksiä perhekurssista

Vanhempien mielestä perhekurssi oli antoisa. He saivat vertaistukea ja hyötyivät vanhempina erilaisista tehtävistä, jotka tukivat vanhemmuutta. Perheiden yhteinen toiminta tiivisti perheitä. Kolmessa perheessä neljästä lapsi oli ollut osastohoidossa, osa heistä melko pitkän ajan. Perheiden yhteinen toiminta oli jäänyt vähiin viime vuosina.

Koska ensimmäisen perhekurssin jälkeen ei tullut uusia ilmoittautumisia, perhekurssien suunnittelusta luovuttiin. Asiaan vaikutti todennäköisesti puutteellinen markkinointi sekä se, että samansisältöisiä kurssija tarjoaa esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto, ADHD- keskus ja Lastenhoidtoyhdistys / Kela.

9. LÄHTEET

Bandura, A. (1997). A Social learning theory.

Beck, AT., Beck RW. (1972) Screening depressed patients in family practice. *Postgrad. Med* 1972; 52: 81-85.

Eddy, J Mark. (2006). *Conduct Disorders. Compact Clinicals.*

Hutchings, J. Bywater, T. Daley, D. (2007) Early prevention of conduct disorder: how and why did the North and Mid Wales Sure Start study work? *Journal of Children's Services.* Pavilion, UK.

Hutchings, J. Bywater, T Eames, C. Martin, P. (2008) Implementing child mental health interventions in service settings: Lessons from three pragmatic randomised controlled trials in Wales. School of psychology, Bangor University.

Keltikangas-Järvinen, L. (2006) *Temperamentti ja koulumenestys.* Otava.

Koskelainen, M. (2008). The strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ-Fin) among Finnish children and adolescents. Turun yliopisto. Institute of Clinical Medicine: Child Psychiatry.

Montonen, M. Aspelin J. 2009. Vanhemmuuskoulutusohjelma Ihmeelliset vuodet ja perheiden saama tuki/ Bikva arviointi. FSKC Arbetspapper 4.

Morch, W., Clifford.G., Larsson, B., Rypdal,P., Tjeflaat,T., Lurie,J., Britt Drugli,M., Forssum,S., Reedtz,C. 2004. The incredible years - The Norwegian Webster-Stratton Programme 1998 – 2004. <http://www.incredibleyears.com/Library>

Paterson, G.R. (1982). Coercive family process. In *A social learning approach.* 3. Eugene, O.R: Castilia.

Raitasalo, M. (1995). *Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena.* Helsinki: Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1, 1995.

Sanders, M. (2003). Triple P- positive parenting program: A population approach to promoting competent parenting. *Australian e—Journal of Advancement of Mental Health V. Vol 2. Issue 3*

O'Reilly, D. (2005). *Conduct Disorder and Behavioural Parent Training. Research and Practice.* Jessica Kingsley Publishers.

Webster - Stratton, C.(2006). *Ihmeelliset vuodet. Ongelmanratkaisuopas 2 – 8 vuotiaiden lasten vanhemmille.* Profami Oy.

Webster – Stratton, C. (1999). *How to Promote Childrn's Social and Emotional Competence.* Sage Publications.

Vahvuksien ja Vaikeuksien Kyselylomake (SDQ-Fin)

V 4-16

Pyytäisimme teitä ystävällisesti täyttämään tämän kyselylomakkeen koskien mainitun lapsenne käyttäytymistä viimeisen 6 kk:n (tai kuluvan kouluvuoden) aikana merkitsemällä rasti yhteen kolmesta annetusta vaihtoehdosta: "Ei Päde", "Pätee Jonkinverran", "Pätee Varmasti". On hyvin tärkeää, että vastaatte jokaiseen kohtaan parhaan kykynne mukaan siitäkin huolimatta, että aina ette tunne olevanne asiasta täysin varma - tai, että kysymys kuulostaa älyttömältä.

Lapsen / Nuoren Nimi .....

Tyttö / Poika

Syntymäaika .....

	Ei Päde	Pätee Jonkinverran	Pätee Varmasti
Otaa muiden tunteet huomioon	☐	☐	☐
Levoton, yliaktiivinen, ei pysty olemaan kauan hiljaa paikoillaan	☐	☐	☐
Valittaa usein päänsärkyä, vatsakipua tai pahoinvointia	☐	☐	☐
Jakaa auliisti tavaroitaan (karkkeja, leluja, värikyniä jne) muiden lasten kanssa	☐	☐	☐
Hänellä on usein kiukunpuuskia, tai hän kiivastuu helposti	☐	☐	☐
Ei näytä kaipaavan seuraa, leikkii usein itsekseen	☐	☐	☐
On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niinkuin aikuinen käskee	☐	☐	☐
Hänellä on monia huolia, näyttää usein huolestuneelta	☐	☐	☐
Tarjoutuu auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen	☐	☐	☐
Jatkuvasti hypistelemässä jotakin tai kiemurtelee paikoillaan	☐	☐	☐
Hänellä on ainakin yksi hyvä ystävä	☐	☐	☐
Usein tappelee toisten lasten kanssa tai kiusaa muita	☐	☐	☐
Usein onneton, mieli maassa tai itkuinen	☐	☐	☐
Yleensä muiden lasten suosiossa	☐	☐	☐
Helposti häiriintyvä, mielenkiinto harhailee	☐	☐	☐
Uusissa tilanteissa pelokas tai aikuisen takertuva, vailla itseluottamusta	☐	☐	☐
Kiltti nuorempiaan kohtaan	☐	☐	☐
Valehtelee tai petkuttaa usein	☐	☐	☐
Muiden lasten silmätikku tai kiusaamisen kohde	☐	☐	☐
Tarjoutuu usein auttamaan muita (vanhempiaan, opettajia, muita lapsia)	☐	☐	☐
Harkitsee tilanteen ennen kuin toimii	☐	☐	☐
Varastaa kotoa, koulusta tai muualta	☐	☐	☐
Tulee paremmin toimeen aikuisten kuin toisten lasten kanssa	☐	☐	☐
Kärsii monista peloista, usein peloissaan	☐	☐	☐
Saattaa tehtävät loppuun, hyvin pitkäjänteinen	☐	☐	☐

Onko teillä hänestä muita kommentteja tai huomautuksia ?

Kääntöpuolella muutama lisäkysymys - Olkaa Hyvä !

Yleisesti ottaen, onko lapsellanne/nuorella mielestänne vaikeuksia yhdellä tai useammalla seuraavista alueista: tunnetilat, keskittyminen, käyttäytyminen tai muiden ihmisten kanssa toimeentuleminen?

Ei	Kyllä - vähäisiä vaikeuksia	Kyllä - selviä vaikeuksia	Kyllä - huomattavia vaikeuksia
☐	☐	☐	☐

Jos vastasitte "Kyllä", olkaa hyvä ja vastatkaa seuraaviin näitä vaikeuksia koskeviin kysymyksiin:

- Vaikeuksien kesto:

Alle 1kk	1 - 5 kk	6 - 12 kk	Yli 1 v.
☐	☐	☐	☐

- Huolestuttavako nämä vaikeudet lasta/nuorta itseään ?

Eivät ollenkaan	Vain vähän	Aika paljon	Hyvin paljon
☐	☐	☐	☐

- Häiritsevätkö nämä vaikeudet lapsen/nuoren elämää seuraavilla alueilla?

	Eivät ollenkaan	Vain vähän	Aika paljon	Hyvin paljon
KOTIELÄMÄ	☐	☐	☐	☐
TOVERISUHTEET	☐	☐	☐	☐
KOULUOPPIMINEN	☐	☐	☐	☐
HARRASTUKSET	☐	☐	☐	☐

- Rasittavatko nämä vaikeudet teitä tai kenties koko perhettä ?

Eivät ollenkaan	Vain vähän	Aika paljon	Hyvin paljon
☐	☐	☐	☐

Lomakkeen täyttäjän nimikirjoitus .....

Päivämäärä .....

Äiti / Isä / Joku muu (Olkaa hyvä ja selventäkää:)

Parhaat kiitokset avustanne !